

SLOVENSKÉ
NÁRODNÉ
MÚZEUM

Clementisova hviezda

Edícia
Zamerané
na predmet

Vojtech Hami

Edícia
Zamerané
na predmet

Clementisova hviezda

Vojtech Hami

Slovenské národné múzeum
Bratislava 2024

Obsah

7	Predslov	35	Životný príbeh Vladimíra Clementisa
10	Čo je vyznamenanie	50	Clementisove vyznamenania v zbierkach SNM – Historického múzea
14	Hierarchia československých radov a vyznamenaní v období socializmu	66	Doslov
23	Hrdina Československej socialistickej republiky	68	Pramene a literatúra
27	Nositelia Zlatej hviezdy hrdinu ČSSR		
32	Clementisova hviezda		

Obr. 1. Zlatá hviezda hrdinu ČSSR.
SNM – Historické múzeum (S. Okkel)

Predslov

Slovenské národné múzeum – Historické múzeum spravuje vyše dvestotisíc zbierkových predmetov. Mnohé z nich sú verejnosti prístupné iba raz za niekoľko rokov, zväčša počas určitej tematickej výstavy. Jedným z takýchto pokladov je aj Zlatá hviezda hrdinu Československej socialistickej republiky.

Publikácia, ktorú držíte v rukách, má za cieľ predstaviť vám klenot československej faleristiky. Čestný titul, ktorý sa k nemu viaže, bol zriadený v období Československej republiky (ČSR), avšak udeľoval sa až od roku 1965, teda v období po zmene ústavy a názvu štátu na Československá socialistická republika (ČSSR). Preto v celej publikácii používame termín Zlatá hviezda hrdinu ČSSR.

Insígnia najvyššieho čestného titulu komunistického Československa z rokov 1955 až 1990 existuje iba v štyridsiatich troch exemplároch. Právom teda patrí medzi najvzácnejšie predmety v zbierke faleristiky SNM – Historického múzea. Dostala sa do nej pomerne nedávno, v roku 1999, zo zrušeného Ústavu dejín Komunistickej strany Slovenska.

Zlatá hviezda s matričným číslom 3 bola udelená *in memoriam* slovenskému komunistickému politikovi, právnikovi a spisovateľovi Vladimírovi Clementisovi. Zosobňuje silný a zároveň tragický príbeh jej nositeľa. Clementisov životný osud bol veľmi dynamický. Jeho politická orientácia sa začala formovať už v mladom veku – angažoval sa v ľavicových kruhoch študentstva a svoje politické názory prezentoval v časopise *DAV*. V medzivojnovom období vstúpil do Komunistickej strany Československa (KSČ) a v civilnom povolaní sa živil ako advokát. V otázke sovietsko-nemeckého paktu o neútočení z augusta 1939 vyslovil v predvečer druhej svetovej vojny voči politike Sovietskeho zväzu ostrú kritiku, za čo ho neskôr vylúčili zo strany. Zúčastnil sa protifašistického odboja v zahraničí a po návrate do oslobodenej vlasti zastával vysoké štátne funkcie. Po vynútenej sebakritike v otázke sovietskej politiky bol znova prijatý do komunistickej strany. Ako minister zahraničných vecí hájil záujmy Československa na medzinárodnej

pôde, angažoval sa v problematike výmeny obyvateľstva medzi Maďarskom a Československom a zabezpečeniu jej právneho a logistického rámca. Aj napriek všetkým svojim aktivitám sa však dostal do nemilosti a v období čistiek v komunistickéj strane ho vo vykonštruovanom politickom procese odsúdili na trest smrti.

Obr. 2. Vladimír Clementis reční na Vseslovanskom dni 5. júla 1945.
SNM – Historické múzeum, Fond ČSTK

Zlatá hviezda hrdinu ČSSR je symbolom propagandy socialistického zriadenia v Československu. Je odrazom podriadenosti štátu voči Zväzu sovietskych socialistických republík (ZSSR) ako verná obdoba titulu Hrdina Sovietskeho zväzu. Môžeme ju právom označiť za umelecké dielo, hoc poznačené socialistickou symbolikou. Nesie nespochybniteľný rukopis svojho autora Otakara Španiela – najlepšieho medailéra svojej doby.

V našom rozprávaní sa okrem samotného čestného titulu sústredíme aj na udalosti, ktoré sa k nemu viažu. Je to príbeh Vladimíra Clementisa, ale čiastočne aj ostatných vyznamenaných osôb, ktorým bol čestný titul Hrdina ČSSR udelený.

Čo je vyznamenanie

Skôr ako sa dostaneme k objektu nášho záujmu, stručne sa oboznámime so základnou terminológiou a dejinami radov a vyznamenaní od počiatku civilizácie po súčasnosť.

Pojem vyznamenanie je v odbornej literatúre definovaný ako nositeľný a neprenosný hmotný symbol udeľovaný panovníkom, štátom, prípadne iným vyšším emitentom za konkrétne zásluhy, ktoré sú definované vždy pri jeho založení. Vyznamenania sa delia na rady a dekorácie. Rady sú najvyšším ocenením, aké štát udeľuje jednotlivcovi, v zriedkavých prípadoch kolektívu jednotlivcov. Spoločensky menej významné sú dekorácie. Odborná literatúra ich delí podľa charakteru na záslužné a pamätné, prípadne podľa tvaru na odznaky, kríže a medaily (dobrým úvodom do sveta faleristiky, kde sú tieto základné pojmy vysvetlené podrobne, je publikácia *Faleristika pre každého* od Vladimíra Považana). Pre úplné pochopenie ich významu a symboliky sa však musíme pozrieť hlboko do minulosti. Korene nositeľných znakov, ktorými sa jednotlivec odlišoval od zvyšku society, siahajú až do najranejších fáz ľudstva, hoci v tom čase nič také ako rady a vyznamenania neexistovalo. Pozrieme sa do čias pravekej spoločnosti, keď sme ešte nepoznali kov ani písmo. Cez antiku a stredovek prejdeme až do súčasnosti, v ktorej sú vyznamenania a rady definované právnou normou hneď pri ich zriadení.

Od počiatku organizovaného ľudského spoločenstva existovala v jeho jednotlivých vrstvách potreba odlišovať sa od ostatných členov konkrétneho celku. V pravekej spoločnosti predstavoval symbol statusu viditeľne nosený znak, ktorým sa jedinec jednoznačne identifikoval ako príslušník istej skupiny. Príkladom sú rôzne šperkové dekorácie, ktoré prináležali iba určitým vyššie postaveným alebo inak vyčleneným osobám. Išlo hlavne o náčelníkov, šamanov, lovcov a podobne. Napríklad náhrdelník z kostí alebo zubov ulovených zvierat bol akýmsi vonkajším znakom toho, že jeho nositeľ je skutočne zdatným lovcem.